

liger paa den ene Side og Protestanter og da navnlig strenge Kalvinister paa den anden Side, som havde været Grunden til, at Lovforslaget fik den Form, som det fik. I denne Almindelighed kan jeg ikke understrive denne Dom. Jeg skal ganske vist indrømme, at med Hensyn til een Side af Lovforslaget havde dette Forhold sin store Betydning. Den hollandske Skoleordning udmærker sig nemlig ved i to Retninger at være noget forskjellig fra andre, dels med Hensyn til den konfessionelle Undervisning og dels med Hensyn til Spørgsmaalet om Frihed eller Lvang. Med Hensyn til det første Spørgsmaal erkjender jeg ganske vist, at den konfessionelle Spalning har medført den Ordning, der findes, men det er ingenlunde Tilfældet, at det er Frugten af Dnsker, fremsatte enten af de strenge Kalvinister eller af Katholiker eller af noget udpræget religiøst Parti i Holland, og dette har heller ikke været den ærede Ministers Mening, thi han urgerede, at der ikke var Andre, som vare tilfredse dermed, end Jøderne, og jeg for mit Vedkommende tør endog paasta, at Ingen i Holland er tilfreds med den stedfunde Ordning. Denne er maaske dikteret af et misforstaaet Hensyn til konfessionelle Stridigheder, hvilke man har troet derved at bringe til at forsvinde, men den har ganske vist ikke sin Grund i nogen Hensyntagen til Dnsker, fremsatte fra de forskjellige konfessionelle Partier. Forøvrigt skal jeg ikke undlade at bemærke, at jeg i dette Spørgsmaal jo slet ikke staa paa noget af de forskjellige konfessionelle Standpunkter, der den Gang gjorde sig gjældende i Holland, og navnlig er den Betragtning, jeg har fremsat med Hensyn til Spørgsmaalet om Religionsundervisningen, væsentlig forskjellig fra den, der i Almindelighed gjøres gjældende i Europa fra de forskjellige katolske Fraktioner. Det er nemlig bekendt, at disse, eller dog de fleste af dem, holde paa en strengt konfessionel Undervisning og ville have den delt mellem den protestantiske Skole og den katolske Skole. Dette har jeg ikke foreslaet, idet jeg tværtimod strengt holder paa, at der slet ikke skal være nogen konfessionel Undervisning, og dette holder jeg paa efter et frit Valg og efter nøie Overveielse. Jeg kunde have sluttet mig til den anden Opfattelse, saameget mere, som der her foreligger en lille Bog, omdelt for nogen Tid siden, der netop staa paa dette strengt konfessionelle Standpunkt, som fordrer delt Undervisning efter de forskjellige Trosbekjendelser, saaledes at det ogsaa indrømmes Minoriteten at indrette en egen Religionsundervisning efter dens konfessionelle Standpunkt. Der som jeg vilde være gaaet denne Vej, vilde det altsaa have været mig meget let, men dette har jeg ikke troet at burde gjøre, og derfor kan jeg ikke se, at jeg i nogen Henseende har nogen Solidaritet med de hollandske Bestræbelser eller med de almindelige Bestræbelser, der gjøres gjældende fra, hvad den ærede Minister kaldte de stærkt udprægede religiøse Partier. Jeg tror overhovedet,

at hele denne Side af den hollandske Skoleordning ikke i nogen Henseende kan tilregnes de religiøse Partier. Underledes derimod forholder det sig maaske med Hensyn til den anden Retning, der udmærker den hollandske Skoleordning, og som gaar ud paa Stableringen af den stærkt mulige Frihed, det vil sige al den Frihed, som det var muligt at sætte igjennem, og da navnlig ogsaa Ophævelsen af Lvangsbestemmelserne. I den Henseende er det vistnok saa, at religiøse Standpunkter have arbejdet for Udviklingen af denne Frihed, og naar den ærede Minister sagde, at det var almindeligt, og at vi saae det Samme her i Landet, at det væsentlig var de stærkt udprægede religiøse Partier, der arbejdede paa at faae Friheden, saa skal jeg ganske vist indrømme dette, hvis den ærede Ministers Mening hermed blot var den, at de stærkt udprægede religiøse Partier i Europa sætte mest Pris paa Frihed, hvormod jeg ikke ser, at man kan sige, at Friheden nærmest kan tilskrives disse Partier. Jeg tror, at den i fuldt Maal tilkommer hele det hollandske Folk, thi det har viist sig ved en endnu senere Afstemning over et Forslag fra en Mand, der har det i vore Dren i alt Fald idelklingende Navn Blaupott, et Forslag, som gik ud paa, at man skulde indføre en almindelig Forpligtelse til at betale Skolepenge, ligegyldig om de Vedkommendes Børn gik i Skole eller ikke. Det var altsaa et Lvangsforslag, der gik ud paa at presse Folk ind i Statskolen, men dette Forslag faldt i Deputeretkammeret med overvældende Flertal, nemlig med nogle og halvsensindstyve Stemmer mod 12, saa at det altsaa ikke kan siges at være de religiøse Partier, der have gennemført Friheden, men derimod den Alstyr, som i det Hele findes hos det hollandske Folk for en saa streng bureaukratisk Ordning som den, der laa i det faldne Forslag. Forøvrigt tror jeg ikke, at det betyder meget, naar man siger, at Holland for Tiden er det eneste Land, som har affaast Lvang. For det Første har det ærede Medlem for Ribe Amts 4de Valgkreds (Lermansen) paavist, at det Samme har fundet Sted i Staten New York, og dernæst maa man huske, at det er overhovedet noget Nytt at affaaste Lvang. Hele Udviklingen fra Begyndelsen af Aarhundredet og indtil Midten er jo gaaet i Retning af Centralisation og Bureaukratisme, og inden man naaer til fuldstændig at affaaste Lvang, maa der være en Overgangstid. Derfor skal man heller ikke lægge altfor megen Vægt paa de Talstørrelser og da navnlig ikke paa de ugunstige Talstørrelser, der komme frem gennem statistiske Oplysninger om Tilstanden i de Lande, hvor man er gaaet over til fuldstændig Frihed, thi enhver begyndende Frihed medfører naturligvis Tilstande, som ikke altid kunne siges at være ønskelige, og som først kunne afhjælpes, naar Folket gennem den indførte Frihed har naaet en vis Grad af Udsvikling. For mit Vedkommende har jeg Tillid til Friheden paa Undervisningens